

або Дещо про останню венту карбонаріїв[1], викриту в Папській області

Це було весняного вечора 182... року. Весь Рим аж гудів: славнозвісний банкір, герцог де Б... давав бал у своєму новому палаці на площі Венеції. Все, що тільки могло витворити мистецтво Італії, вся розкіш і блиск Парижа та Лондона поєдналися, щоб прикрасити цей палац. Потрапити туди було непросто. Витончені біляві красуні — представниці вищого світу Англії — домагалися честі бути запрошеними на цей бал: їх наїхало тьма-тьмуща. З ними суперничали найгарніші жінки Рима.

До зали ввійшла під руку з батьком молода дівчина; блиск очей, чорне, як вороняче крило, волосся засвідчували в ній римлянку. Всі погляди звернулися до неї.

Гостей-іноземців вражала пишнота цього балу. Жодним празникам європейських монархів,— казали вони,— не зрівнятися з ним.

У європейських монархів нема палаців італійської архітектури, вони змушені запрошувати своїх придворних дам, тимчасом як герцог де Б... запросив тільки гарних жінок. Він дуже тішився своїм вибором: чоловіки були приголомшені. Зібралось стільки красунь, що годі було вирішити, кому віддати пальму першості. Однак після недовгих вагань княжну Ваніну Ваніні,— так звали дівчину з чорним волоссям і вогненним поглядом,— було проголошено королевою балу. Іноземці та молоді римляни з'юрилились у тій залі, де сиділа дівчина.

Її батько, князь Аздрубале Ваніні, побажав, щоб вона спочатку потанцювала з трьома німецькими принцями крові. Потім вона прийняла запрошення кількох англійців, дуже вродливих і дуже знатних, але вони швидко їй надокучили. Здавалося, Ваніні приємніше кокетувати з молодим Лівіо Савеллі, який, мабуть, був дуже в неї закоханий. То був

один з найблискупіших юнаків із середовища римської знаті. Він мав княжий титул, але якби йому дали якийсь роман, він би його відклав, не прочитавши й двадцяти сторінок, і сказав би, що йому болить голова. Ваніна це мала за великий ґандж.

Десь біля півночі поміж гостей рознеслася звістка, яка дуже їх схвилювала: із фортеці Святого Ангела втік, переодягнувшись, молодий карбонарій. Добравшись до останньої сторожі, він у пориві романтичної відваги кинувся на солдатів з кинджалом, але й сам був поранений. Карабінери женуться за ним по кривавих слідах і сподіваються схопити.

Поки всі гомоніли про цю подію, дон Лівіо Савеллі, засліплений красою Ваніни, з якою весь час танцював, майже знехтямившись від кохання, вигукнув, проводжаючи її на місце:

— Скажіть, на милість бога, хто б міг вам сподобатись?

— Молодий карбонарій, який утік сьогодні з в'язниці,— відповіла Ваніна.— Принаймні він зробив щось більше, ніж завдав собі клопоту родитись.

Князь дон Аздрубале підійшов до дочки. Цей багач уже двадцять років не вимагав звіту від свого управителя, який позичав йому його ж власні гроші під дуже великі проценти. Якби ви зустріли його на вулиці, то прийняли б за старого артиста. Ви навіть не помітили б, що його пальці обнизані п'ятьма чи шістьма перснями з дуже великими діамантами. Два його сини пішли в єзуїти і, збожеволівши, померли. Про них він забув. Але він сердився, що його донька-одиначка Ваніна не хоче виходити заміж. Їй уже дев'ятнадцять років, а вона відмовляється від найблискупіших партій. Чому? А тому, чому й Сулла зрікся влади: через презирство до римлян.

На другий день після балу Ваніна помітила, що батько — чоловік на вдачу вкрай безтурботний,— дуже ретельно замикав двері перед

вузенькими сходами, що вели в помешкання на четвертому поверсі палацу. Вікна цього помешкання виходили на терасу, заставлену помаранчевими деревцями в барильцях.

Ваніна подалася в місто: їй треба було зробити кілька візитів друзям. Коли вона повернулася, парадні ворота палацу були захаращені обладнанням для ілюмінації; її карета в'їхала через задній двір. Ваніна підвела очі й побачила, що одне з вікон помешкання, вхід до якого так старанно замикав батько, відчинене. Вона відпустила компаньйонку, піднялася на горище і, пошукавши як слід, знайшла заґратоване віконце, яке виходило якраз на терасу з помаранчами. Прочинене вікно було від неї всього за два кроки.

Отже, в кімнаті хтось живе, але хто?

Наступного дня Ваніна підібрала ключ до дверей, які виходили на терасу з помаранчами.

Вона навшпиньках пробралась до вікна, яке все ще було відчинене, і сховалась за решітчатою віконницею. В кімнаті стояло ліжко, а на ньому хтось лежав. Першим її відрухом було бажання втекти, але вона помітила на стільці жіночу сукню. Придивившись краще, Ваніна побачила біляву дівчину, очевидно, ще дуже юну. Накинута на стілець сукня була вся в кривавих плямах, кров запеклася і на черевичках, які стояли біля стільця.

Незнайома поворухнулася. Ваніна помітила, що вона поранена. Груді її були перев'язані закривавленою шматою. Було видно, що цю пов'язку накладала не рука лікаря.

Ваніна стала помічати, що батько щодня близько четвертої години замикається в своїх кімнатах, а тоді йде навідатися до незнайомої. Потім він швидко спускався вниз, сідав у карету і їхав до графині Вітеллескі.

Як тільки він виходив, Ваніна піднімалася на терасу й спостерігала за незнайомою. Вона проймалася глибоким співчуттям і симпатією до цієї нещасної дівчини й пробувала розгадати її історію. Закривавлена сукня, кинута на стілець, здавалося, пошматована ударами кинджала. Ваніна могла б полічити дірки.

Одного дня вона виразніше побачила незнайому — її голубі очі були зведені до неба: вона, мабуть, молилася. Раптом вона залилася слізьми. Ваніна ледве втрималась, щоб не обізватися.

Наступного дня Ваніна пробралася на терасу до того, як прийшов батько. Вона бачила, як дон Аздрубале ввійшов до незнайомої; він ніс кошик з харчами. Князь був стурбований, говорив дуже скупко і так тихо, що, хоч він і не зачинив за собою дверей, Ваніна нічого не почула.

Незабаром батько пішов.

"Мабуть, у цієї нещасної дуже сильні вороги,— подумала Ваніна,— якщо мій батько, такий безтурботний на вдачу, не наважується довіритись нікому і сам щодня долає сто двадцять приступців, піднімаючись до неї".

Якось увечері, коли Ваніна зазирнула у вікно до незнайомої, вони зустрілись поглядами. Ваніна впала на коліна і крикнула:

— Я вас люблю, задля вас я готова на все!

Незнайома подала їй знак увійти.

— Пробачте мені, пробачте, прошу вас! — благально мовила Ваніна.— Певно, моя дурна цікавість здається вам образливою. Честю присягаюся, я нічого нікому не скажу! А якщо ви захочете, я ніколи більше сюди не зайду.

— Хто б відмовився від щастя бачити вас? — відповіла незнайома.— Ви живете в цьому палаці?

— Так. Але я бачу, що ви мене не знаєте: я Ваніна, дочка дона Аздрубале.

Незнайома вражено глянула на неї, почервоніла, як маків цвіт, і сказала:

— Дозвольте мені сподіватися, що ви будете приходити до мене щодня, але мені б хотілося, щоб князь не знав про ці відвідини.

Серце Ваніни калатало. Манери незнайомої були сповнені гідності. Ця нещасна дівчина, мабуть, образила якусь могутню особу чи, можливо, з ревності убила свого коханого. Ваніна і в думці не допускала, що причина її лиха була абиякою.

Незнайома сказала, що її поранено в плече, рана глибока — сягає легень — і завдає нестерпного болю.

— І вас не показували хірургові? — вигукнула Ваніна.

— Таж ви знаєте,— відповіла незнайома,— що в Римі хірурги повинні негайно повідомляти про всіх поранених, яких вони лікують. Князь такий добрий, що сам перев'язує мої рани оцим ось полотном.

Незнайома не нарікала на свою долю. Ваніні це дуже сподобалося. Тільки одне її здивувало: вона помітила, що під час цієї цілком серйозної розмови незнайома не раз ледве стримувалась, щоб не засміятися.

— Мені хотілося б знати, як вас називають,— мовила Ваніна.

— Ім'я моє Клементіна.

— От і добре, любя Клементіно, я навідаю вас завтра.

На другий день Ваніна побачила, що її новій подрузі погіршало.

— Я приведу лікаря,— сказала Ваніна, цілюючи її.

— Ні, краще вмерти! — заперечила Клементіна.— Невже я дозволю собі накликати біду на моїх благодійників?

— Хірург монсеньйора Савеллі-Катанцари, губернатора Рима,— син одного з наших слуг,— не відступалася Ваніна.— Він прихильний до нас і завдяки своєму становищу не має чого боятись. Мій батько даремно ставиться до нього з недовір'ям. Я пошлю по нього.

— Не треба мені хірурга! — скрикнула незнайома так схвильовано, що Ваніна здивувалася.— Приходьте ви, і якщо Всевишній покличе мене до себе, я з радістю помру на ваших руках.

Ще через день незнайомій стало зовсім зле.

— Якщо ви любите мене,— сказала Ваніна,— то погодитесь прийняти хірурга.

— Якщо він прийде, моєму щастю кінець!

— Я все ж скажу, щоб його розшукали,— наполягала Ваніна.

Нічого не кажучи, незнайома взяла в свої долоні її руку і почала цілувати. Запала довга мовчанка. Очі у незнайомої були повні сліз. Нарешті вона пустила руку і мовила з таким виглядом, ніби йшла на смерть:

— Я хочу признатися вам! Позавчора я збрехав, сказавши, до мене звуть Клементіна. Я — нещасний карбонарій...

Ваніна враз відсунула свій стілець і підвелася.

— Відчуваю,— вів далі карбонарій,— що через це признання я втрачу останню втіху, яка прив'язує мене до життя, але було б недостойно з мого боку обманювати вас. Моє ім'я П'єтро Міссіріллі, мені дев'ятнадцять років. Мій батько — бідний лікар із Сан-Анджело-ін-Ваді; я карбонарій. Нашу венту накрили, мене привезли в кайданах з Романьї в Рим, кинули в темний каземат; там я пробув тринадцять місяців. Одна милосердна душа визволила мене. Мене було переодягнено в жіноче вбрання. Коли я вийшов з тюрми і минав уже вартових останньої брами, якийсь із них вилаявся на адресу карбонаріїв. Я дав йому ляпаса. Повірте, я зробив це не з марної бундючності — ні, я просто не стримався. Переслідуваний вночі вулицями Рима після цієї необачності, поранений багнетами, геть знесилений, я забіг у будинок, двері якого були відчинені. Почувши, як солдати піднімаються сходами, я стрибнув у сад. Упав за кілька кроків біля жінки, що там прогулювалась.

— Графиня Віттеллеска, приятелька мого батька...— урвала його Ваніна.

— Як? Вона вам розповіла? — вигукнув Міссіріллі.— Хоч би там хто була ця дама, ім'я якої ніколи не повинно бути назване,— вона врятувала мені життя. Коли солдати ввійшли до неї, щоб мене схопити, ваш батько вже відвозив мене в своїй кареті. Я відчуваю себе дуже погано. Рана від удару багнетом страшенно дошкуляє. Я скоро помру, і помру у відчаї, тому що більше вас не побачу!

Ваніна слухала з нетерпінням. Зненацька вона вийшла з кімнати. Міссіріллі не побачив у її гарних очах ніякого співчуття. Навпаки: вона дивилась на нього з образливою зверхністю.

Вночі з'явився хірург. Він прийшов один. Міссіріллі був у розпачі, він боявся, що вже ніколи не побачить Ваніну. Він поставив кілька запитань лікареві. Той, не відповівши на жодне, пустив йому кров.

Лікар став приходити щодня, але так само мовчав.

П'єтро весь час дивився на терасу, через яку входила до нього Ваніна. Він почував себе дуже нещасливим.

Якось — було біля півночі — йому здалося, що хтось стоїть на терасі. Невже це вона?..

Так, це була Ваніна. Вона щоночі приходила під вікно кімнати карбонарія.

— Якщо я заговорю до нього,— казала вона собі,— я пропала! Ні, я не повинна його бачити!

Прийнявши це рішення, Ваніна всупереч власній волі згадувала, яку приязнь відчувала до цього юнака, коли мала його за дівчину. І після цього забути його?.. Часом Ваніну охоплював страх. Чому почуття її так змінилися? Відтоді, як Міссіріллі назвав себе, все, про що вона раніше думала, ніби вкрилося якимсь серпанком і поставало перед нею в туманній даліні.

Через тиждень Ваніна не витримала. Бліда, трепетна, ввійшла вона разом з лікарем у кімнату юного карбонарія. Вона хотіла сказати йому, що треба умовити князя, аби він звелів доглядати пораненого комусь зі слуг. Вона пробула в кімнаті не більше десяти секунд, але через кілька днів знову прийшла з лікарем.

Якось увечері, хоч Міссіріллі стало набагато краще і Ваніна вже не боялася за його життя, вона наважилась зайти сама. Побачивши її. Міссіріллі невимовно зрадів, але вирішив приховати свої почуття, бо хотів

зберегти гідність, як то подобає чоловікові. Ваніна, яка зайшла до нього, палаючи від сорому, боялась, що П'єтро освідчиться в коханні, однак він прийняв її з шляхетною і відданою приязню, але без жодної іскри ніжності. Відвідини були короткі — П'єтро і не пробував її затримувати.

Ваніна навідалася через кілька днів; поведінка П'єтро не змінилася.

Ваніна розгубилася. Не він у неї, а вона в нього закохалася! їй, такій гордій, безмежно гірко було це усвідомлювати. Вона вдавала із себе байдужу і навіть веселу, намагалася якомога рідше заходити до П'єтро, але й не заходити не могла.

Міссіріллі, згоряючи від кохання, але пам'ятаючи про своє низьке походження і оберігаючи гідність, вирішив, що дозволить собі освідчитись лише в тому випадку, коли не бачитиме Ваніни більше тижня.

— Ну і хай,— нарешті сказала собі Ваніна.— Якщо я бачуся з ним, то заради самої себе, мені з ним приємно; я ніколи не покажу, що кохаю його.

Вона вже довго засиджувалась в П'єтро, а той говорив з нею так, як, буває, говорять, коли в кімнаті сидить іще двадцять душ.

І ось одного вечора, після того як дівчина весь день запевняла себе, що ненавидить П'єтро і що буде з ним іще холодніша та суворіша, вона призналася, що кохає його. І він нарешті дав волю почуттям...

Безмірне було безумство Ваніни, та безмірне було і її щастя. Міссіріллі вже не думав про свій обов'язок, про свою чоловічу гідність — він кохав так, як кохають у дев'ятнадцять років, до того ж в Італії.

Він був дуже щирий і кінець кінцем признався гордій княжні в хитрощах, до яких удавався, щоб закохати її в себе.

Чотири місяці пролетіли як одна мить. І ось настав день, коли лікар сказав, що П'єтро зовсім одужав.

"Що мені робити? — думав Міссіріллі.— Переховуватися в однієї з найгарніших жінок Рима? Щоб мерзенні тирані, які тримали мене тринадцять місяців у кам'яному мішку, подумали, що вони мене зломали? Італіє, ти справді нещасна, коли твої сини через це покидають тебе!"

Ваніна не сумнівалася, що найбільше щастя для П'єтро — залишитися з нею назавжди. Але в душі юнака гірким докором звучали слова генерала Бонапарта про жінок. Коли в 1796 році Бонапарт покинув Брешію, муніципальні чини, які його супроводили, сказали, що брешіяни люблять свободу більше, ніж інші італійці.

— Так,— відповів Бонапарт,— вони полюбляють базікати про неї зі своїми любками.

І П'єтро сказав Ваніні:

— Як тільки стемніє, я мушу звідси піти.

— Постарайтеся повернутись у палац ще до світанку, я чекатиму вас.

— На світанку я буду за багато миль від Рима.

— Он воно що!—холодно кинула Ваніна.— І куди ж ви підете?

— В Романью, відомстити за себе.

— Я багата,— спокійно провадила Ваніна,— сподіваюсь, що ви візьмете від мене зброю і гроші.

Міссіріллі якусь мить пильно дивився на неї, а тоді стиснув її в обіймах.

— Серденько моє, моє життя! — вигукнув він.— Через тебе я забув усе! Навіть обов'язок перед вітчизною... Але в тебе така шляхетна душа — ти мене зрозумієш.

Ваніна заплакала.

Було вирішено, що П'єтро покине Рим через день.

— П'єтро,— сказала Ваніна наступного дня,— ви часто говорили мені, що хтось із римських князів, маючи багато грошей, може прислужитися справі визволення народу, якщо Австрія десь подалі від нас устряне в затяжну війну.

— Авжеж,— відповів здивований П'єтро.

— От і добре. У вас шляхетне серце. Вам бракує тільки високого становища. Тож я пропоную вам свою руку і двісті тисяч ліврів прибутку на рік. Я вмовлю батька дати на це згоду.

П'єтро кинувся їй до ніг.

— Я кохаю вас,— мовив він,— але я бідний слуга вітчизни. Чим нещасливіша Італія, тим вірнішим їй повинен я бути. Щоб домогтися згоди дона Аздрубале, я мусив би протягом кількох років грати жалюгідну роль... Ваніно, я відмовляюся від тебе!

Міссіріллі поспішав зв'язати себе цим словом. Інакше у нього забракло б мужності.

— Моє нещастя в тому,— повів він далі,— що я кохаю тебе більше, ніж саме життя, і що покинути Рим для мене — найтяжча з тортур. Ах! Чому Італія досі не визволена від варварів! З якою радістю я поїхав би з тобою жити в Америку!

Ваніна вся похолола. Відмова П'єтро одружитися з нею глибоко вразила її. Та за хвилину вона кинулася йому в обійми.

— Ніколи ти не був мені такий любий, як зараз! — вигукнула вона.— Мій бідний сільський лікарю, я твоя навіки! Ти велика людина, як наші давні римляни!..

Всі турботи про майбутнє, всі похмурі думки вмить зникли. То була хвилина чистого кохання...

Потім Ваніна мовила:

— Я приїду до Романії майже водночас із тобою. Я накажу, щоб мені призначили лікування водами в Поретто. Зупинюся в нашому замку Сан-Ніколо, що поблизу Форлі.

— І там моє життя поєднається з твоїм! — вигукнув Міссіріллі.

— Я зважуся на все,— відповіла Ваніна, зітхнувши.— Задля тебе я розтопчу свою честь, але то байдуже... Чи зможеш ти кохати знеславлену дівчину?

— Хіба ти не жінка мені? — відповів Міссіріллі.— Жінка, кохана навіки! Я кохатиму тебе і зумію захистити.

Ваніні треба було їхати в гості. Залишившись на самоті, Міссіріллі поринув у роздуми.

"Що таке батьківщина? Адже це не якась жива істота, що буде вдячна нам за вчинене добродійство і що стане нещасною, прокляне нас, коли ми її обманемо. Ні, батьківщина і свобода — це все одно, що теплий плащ, це предмет, який може бути корисним; отже, я повинен його купити, якщо, звичайно, не дістав його в спадок від батька. Зрештою, я люблю батьківщину й свободу тому, що ці дві речі корисні мені. Коли ж я не знаю, щб мені з ними робити, коли вони потрібні мені так, як теплий плащ у гаряче літо,— то навіщо їх купувати, та ще й за непомірно високу ціну? Ваніна така вродлива! Така незвичайна! До неї залицятимуться, вона забуде мене. Що то за жінка, в якої на все життя лише один коханий? Як громадянин я гидую всіма оцими римськими князями, але вони мають стільки переваг переді мною! О, вони вміють закохувати в себе жінок! Я поїду — і Ваніна забуде мене; я втрачу її назавжди!.."

Ваніна прийшла вночі. П'єтро поділився з нею своїми ваганнями.

Ваніна була на сьомому небі.

"Якщо йому доведеться рішуче вибрати між мною і батьківщиною, він вибере мене",— подумала вона.

Годинник на міській вежі вдарив два рази. Настав час прощання.

П'єтро вирвався з обіймів коханої. Він уже спускався вузькими сходами; аж тут Ваніна, тамуючи сльози, сказала:

— Якби біля тебе ходила якась бідна сільська жінка, хіба не постарався б ти їй віддячити? Хіба не знайшов би способу розрахуватися з нею? Хтозна, що чекає тебе в майбутньому, ти йдеш назустріч своїм ворогам. Подаруй мені три дні, щоб оплатити мої турботи — так, мовби я і є та бідна жінка...

Міссіріллі залишився.

Нарешті він покинув Рим і завдяки паспорту, купленому в іноземному посольстві, добрався до своїх батьків. Радощам родини не було меж — адже його вважали мертвим. Друзі П'єтро хотіли було відсвяткувати його щасливе повернення вбивством одного чи двох карабінерів.

— Ні, не треба вбивати без причини жодного італійця, який уміє володіти зброєю,— заперечив Міссіріллі.— Наша батьківщина — не острів, як щаслива Англія. Для того, щоб чинити опір європейським монархам, нам не вистачає солдатів.

Та згодом Міссіріллі, прориваючись з тісного кільця карабінерів, убив двох із них пострілами з пістолетів, подарованих Ваніною. За його голову призначили нагороду.

Ваніна не появлялася в Романи. Міссіріллі думав, що вона забула його. Його честолюбство було уражене. Він почав думати про те, що різниця в суспільному становищі поставила нездоланну перепону між ним і коханою. У хвилини особливого жалю за минулим щастям у нього зринала думка повернутися у Рим — подивитись, що робить Ваніна. Зрештою ця божевільна думка полонила його так, що він став вважати поїздку за свій обов'язок.

Та одного вечора дзвін із церкви продзвонив до молитви "Ангел господень" так дивно, ніби дзвонар збився з пуття. То був сигнал для зборів венті карбонаріїв, в яку Міссіріллі вступив, прибувши до Романи. Тієї ж ночі всі зібралися в лісі, в обителі двох пустельників, які, приспані опіумом, не здогадувались, для яких цілей використовувалась їхня убога хижа. Міссіріллі, який прийшов дуже сумний, дізнався, що ватажка венті арештували і що він — юнак двадцяти років — має стати на чолі венті, в якій є люди віком за п'ятдесят, і не один з них брав участь у підпіллі ще за походу Мюрата в 1815 році. Приймаючи цю несподівану честь, П'єтро відчув, як у нього закалатало серце. І він поклав собі не думати більше про молоду римлянку, яка до того ж забула його, і присвятити своє життя справі визволення Італії від варварів[2].

Через два дні після цього Міссіріллі побачив у звіті імен тих, хто прибуває і від'їжджає з округи,— а такий звіт йому подавали як ватажкові,— що княжна Ваніна приїхала в свій замок Сан-Ніколо. Прочитавши це ім'я, він був більше стурбований, ніж утішений. Даремно він гадав, що виявив вірність батьківщині, прийнявши рішення не бігти того ж вечора до замку Сан-Ніколо: думка про Ваніну не йшла йому з голови.

Він зустрівся з Ваніною наступного дня. Вона кохала його так, само, як і в Римі. Батько, який хотів видати її заміж, затримав її приїзд. Вона привезла с собою дві тисячі золотів. Ці гроші чудово прислужилися для утвердження Міссіріллі на новому посту. На острові Корфу замовили кинджали, підкупили особистого секретаря легата[3], обов'язком якого було переслідування карбонаріїв; від нього ж дістали список священників, завербованих урядом у шпигунську мережу.

Саме під цю пору закінчено організацію однієї з найбезглуздіших змов, які стрясали багатостраждальну Італію. Скажу без зайвих подробиць: якби справа вигоріла, Міссіріллі випала б неабияка слава. Завдяки йому кілька тисяч повстанців піднялися б і, озброєні, чекали б прибуття вищих ватажків.

Наближався рішучий момент, і раптом, як часом буває, змова провалилася — арештували керівництво.

Як тільки Ваніна прибула в Романью, їй здалося, що її коханий через любов до батьківщини забув усяку іншу любов. Гордість молодії римлянки була уражена. Даремно вона намагалася заспокоїти себе; чорна туга не покидала її, і вона почала проклинати свободу.

Одного разу, приїхавши в Форлі, щоб побачитися з Міссіріллі, вона не могла стримати себе, хоч гордість завжди допомагала їй не показувати перед П'єтро душевного болю.

— Ви кохаєте мене, як чоловік,— сказала вона.— Однак я не цього від вас хочу.

З очей її покотилися сльози. Але то були сльози сорому. Вона принизилася до докорів!

Міссіріллі ці сльози не зворушили. І Ваніна вирішила покинути його та повернутися до Рима. Вона знаходила жорстоку радість карати себе за слабкість. Вона не буде достойною Міссіріллі, якщо не покине його... Вона наперед тішилася його болісним здивуванням. Відтак її до глибини душі схвилювала думка, що вона, накоївши задля цього чоловіка стільки дурниць, так і не завоювала його кохання. І вона намагалася вирвати з його уст хоч одне слово кохання. Він говорив ці слова, але якимось мляво. І набагато глибше почуття прозвучало в його голосі, коли він, перевівши мову на свої справи, вигукнув:

— Якщо і на цей раз нас спіткає невдача, якщо власті розкриють змову, я виїду з Італії!

Ваніна зацікавилася. Як! Невже він каже правду?

— Карбонарії одержали від мене кілька тисяч золотих. Ні в кого не виникне сумнівів у моїй відданості справі...— вів далі П'єтро.

Ваніна урвала його:

— Чи не поїхати б нам на одну добу в замок Сан-Ніколо? Засідання венті нинішнього вечора може обійтися без тебе. Завтра вранці погуляємо. Це так тобі потрібно! Ти заспокоїшся, душевна рівновага повернеться до тебе... Треба зібратися з силами напередодні великих подій...

П'єтро погодився.

Ваніна залишила його самого під приводом необхідності збиратися в дорогу, і, як звичайно, замкнула на ключ кімнату, в якій його переховувала.

Вона побігла до своєї колишньої покоївки, яка вийшла заміж і тримала невеличку крамницю у Форлі. Там Ваніна поспіхом написала на берегах часослова, що трапив їй під руку, точну назву місця, в якому тієї ночі Мали зібратися карбонарії. Свій донос вона закінчила словами: "У венту входять дев'ятнадцять душ; ось їх імена та адреси". Склавши список — імені Міссіріллі в ньому не було,— Ваніна наказала колишній покоївці:

— Віднеси цю книжку кардиналові-легату. Хай він прочитає, що там написано на берегах, і поверне її тобі. Ось десять золотих. Якщо легат хоч коли-небудь вимовить твоє ім'я, вважай — ти пропала. Але ти врятуєш мені життя, якщо вмовиш легата прочитати списану мною сторінку.

Все пройшло, як по шнурочку. Легат так перелякався, що забув повестися, як подобає великому панові. Він погодився, щоб жінка з народу з'явилася перед ним у машкарі, поставивши тільки одну умову: щоб їй зв'язали руки. В такому вигляді крамарку привели до великого достойника. Він сидів за широким столом, покритим зеленим сукном.

Легат читав сторінку часослова, тримаючи книжку якомога далі від себе: боявся, що її просочено отрутою.

Він повернув часослов крамарці і навіть не вирядив за нею вивідників.

Не минуло й сорока хвилин після того, як Ваніна залишила П'єтро, а вона, вже встигши побачитись з покоївкою, знову побігла до нього, гадаючи, що віднині він належатиме тільки їй. Вона сказала П'єтро, що в місті почалася якась дивна веремія. Скрізь нишпорять наряди карабінерів.

— Послухай-но,— додала вона,— їдьмо зараз же в Сан-Ніколо!

Міссіріллі погодився. Вони добралися пішки до Ваніниної карети, у якій за півмилі від міста чекала компаньйонка — довірена особа, що вміла мовчати.

Приїхавши в замок, Ваніна, стурбована своїм жахливим вчинком, стала ревно упадати біля П'єтро. Але коли вона говорила про кохання, йому здавалося, що вона нещира. Вчора, йдучи на зраду, вона забула про докори сумління. Сьогодні, стискаючи коханого в обіймах, вона думала:

"Досить, щоб хтось сказав йому тільки одне слово — і він відсахнеться від мене назавжди".

Вночі до кімнати раптом увійшов один з Ваніниних слуг. Він був карбонарій — тепер Ваніна не сумнівалася в цьому. Отже, у П'єтро були таємниці від неї! Вона затремтіла. Слуга прийшов повідомити Міссіріллі, що вночі у Форлі карабінери оточили будинок, в якому засідали дев'ятнадцять карбонаріїв, і заарештували їх, коли ті розходилися. Хоч їх заскочили зненацька, дев'ятьом усе-таки вдалося втекти. Карабінери привели у в'язницю тільки десятиох. Один з пійманих, ступивши на подвір'я, кинувся в глибокий колодязь і розбився на смерть.

Почувши це, Ваніна зблідла як смерть. На щастя, П'єтро цього не помітив, а то він міг би здогадатися про злочин з її очей...

— Солдати гарнізону,— вів далі слуга,— оточили всі вулиці Форді. Вони стоять так близько, що можуть перемовлятися. Мешканцям дозволено переходити на другий бік вулиці тільки в тих місцях, де стоїть постовий офіцер.

Коли слуга вийшов, П'єтро замислився.

— Зараз нічого не можна вдіяти,— мовив він нарешті.

Ваніна була ні жива ні мертва. Вона здригалася від кожного погляду свого милого.

— Що з тобою? Ти якась дивна сьогодні,— зауважив П'єтро.

Вдень Ваніна наважилась сказати:

— Ось іще одну венту викрито. Гадаю, що якийсь час ти житимеш спокійно.

— Дуже спокійно,— відповів Міссіріллі з такою усмішкою, що вона затремтіла.

Ваніна вирішила навідатись до священика села Сан-Ніколо. Той священик, певно, стояв на шпигунській службі у єзуїтів. Повернувшись о сьомій годині на обід, вона побачила, що кімната, в якій переховувався П'єтро, порожня. Не тямлячи себе, вона кинулась шукати його по всьому будинку, але не знайшла. Впавши у відчай, вона знов прибігла в кімнату і тільки тепер побачила на столі записку. Вона прочитала:

"Я йду, щоб здатися легатові. Я зневірився в успіху нашої справи. Саме небо проти нас. Хто нас зрадив? Очевидно, відщепенець, який кинувся у колодязь. Оскільки моє життя не потрібне бідній Італії, я не хочу, щоб мої товариші, бачачи, що з усіх тільки я один не заарештований, подумали, ніби я їх продав. Прощайте! Якщо ви кохаєте мене, докладіть усіх зусиль, щоб відомстити за нас. Знищіть, зітріть з лиця землі негідника, який нас зрадив, хай це буде навіть мій батько!"

Ваніна впала на стілець майже непритомна. Вона не могла вимовити ані слова. Очі її блищали сухим блиском.

Потім вона стала навколішки:

— Господи милосердний! Прийми мою обітницю! Я покараю підлого зрадника, але спочатку треба визволити П'єтро.

Через годину Ваніна вже їхала до Рима. Батько давно спонукав її повернутись. Поки її не було, він домовився про її одруження з князем Лівіо Савеллі. Як тільки Ваніна приїхала, дон Аздрубале заговорив про це з нею. На його глибокий подив, донька погодилась на шлюб з першого слова. Увечері того самого дня у вітальні графині Віттеллескі батько майже офіційно представив їй дона Лівіо. Ваніна довго розмовляла з князем. Це був дуже елегантний молодик. У нього були найкращі коні на весь Рим, але, хоч у товаристві його вважали великим дотепником, він був такий легковажний на вдачу, що не викликав у властей ніякої підозри.

Ваніна гадала, що, закрутивши йому голову, зробить із нього зручного виконавця своїх планів. Дон Лівіо був племінником монсеньйора Савеллі-Катанцари, римського губернатора й міністра поліції, тож вона сподівалася, що шпигуни не наважаться стежити за ним.

Кілька днів вона була дуже ласкава до люб'язного дона Лівіо, а потім несподівано сказала, що ніколи не вийде за нього заміж, бо такий вітрогон не може бути її чоловіком.

— Якби ви не були дитиною,— додала вона,— підлеглі вашого дядька не мали б від вас секретів. Приміром, що зроблять з карбонаріями, яких недавно спіймали в Форлі?

Через два дні дон Лівіо повідомив її, що всі карбонарії, схоплені у Форлі, повтікали. Гірко всміхнувшись, Ваніна зміряла його поглядом своїх великих чорних очей, сповнених глибокого призерства, і не вдовоїла жодним словом.

Через день дон Лівіо знову приїхав до неї і, червоніючи, зізнався, що того разу його було обдурено.

— Але я підібрав ключ до дядькового кабінету. З документів, що там лежали, я вчитав, що у великому секреті збирається конгрегація (або комісія), складена з найдовіреніших кардиналів і прелатів. Вона обговорюватиме питання, де судити цих карбонаріїв — у Равенні чи в Римі. Дев'ять карбонаріїв, заарештованих у Форлі, і їхній ватажок, якийсь Міссіріллі — такий дурний, що сам здався в руки властей,— сидять під замком у замку Сан-Леоне[4].

Почувши слово "дурний", Ваніна боляче вщипнула дону Лівіо.

— Я хочу проникнути з вами в кабінет вашого дядька,— мовила вона, — і на власні очі побачити ті документи. Ви, певно, погано читали.

Дон Лівіо затремтів зі страху. Ваніна вимагала від нього майже неможливого. Але свавілля Ваніни розпалювало його кохання ще дужче.

Через кілька днів Ваніна, перевдягнена в чоловіче вбрання — дуже гарну ліврею, які носили слуги панів Савеллі,— з півгодини рилася в найсекретніших паперах міністра поліції. Вона дуже зраділа, знайшовши "Щоденник звідомлень про обвинуваченого Міссіріллі". В неї тремтіли руки, коли вона тримала цей щоденник. Прочитавши ймення "Міссіріллі", дівчина мало не зомліла.

Вийшовши з палацу римського губернатора, Ваніна дозволила дону Лівіо поцілувати себе.

— Ви чудово долаєте випробування, яким я вирішила вас піддати!

Почувши ці слова, молодий князь ладен був підпалити Ватікан, аби тільки ще більше сподобатись Ваніні.

Того вечора французький посол давав бал. Ваніна багато танцювала, майже весь час — з Лівіо. Той був на сьомому небі, а Ваніні тільки й треба було, щоб він не одумався.

— Мій батько—: трохи дивак,— здалеку почала дівчина.— Сьогодні він прогнав двох наших слуг; ті прийшли скаржитись до мене. Один попросив, щоб я допомогла йому влаштуватися на службу до вашого дядька, римського губернатора. Другий, який за французів був солдатом-артилеристом, хотів би служити у фортеці Святого Ангела.

— Я забираю до себе обох,— поквапився відповісти молодий Лівіо.

— Хіба йдеться про це? — згорда спитала Ваніна.— Я переказала вам бажання цих бідних людей, та й годі. Вони повинні одержати те, що просять, і більше нічого.

Виконати Ванініне бажання було нелегко. Монсеньйор Катанцара — не з легковірів; у свій дім він допускав тільки добре знайомих людей..

Ваніна, зовні безтурботна і навіть щаслива, насправді була глибоко нещасною: її мучили докори сумління. До того ж, вона нетерпеливилась: події розвивалися надто повільно.

Батьків повірений роздобув їй трохи грошей. Що робити? Втекти з батьківського дому і поїхати в Романью, спробувати там організувати втечу коханого? Хоч яка безглузда була ця думка, вона полонила Ваніну. І випадок змилостивився над нею.

Дон Лівіо повідомив:

— Незабаром у Рим привезуть десять карбонаріїв із венті Міссіріллі; якщо їх засудять на смерть, страта відбудеться в Романьї. Мій дядько домігся цього в папи. Ви та я — єдині в Римі люди, які знають цю таємницю. Ви задоволені?

— О, ви стаєте мужчиною! — відповіла Ваніна.— Подаруйте мені ваш портрет.

За день до того, як Міссіріллі мали привезти до Рима, Ваніна знайшла привід, щоб поїхати в Читту-Кастеллану. В тюрмі цього міста мали переночувати карбонарії, яких везли з Романї в Рим.

Ваніна бачила Міссіріллі вранці, коли того вивозили з тюрми. Він сидів на візку, закутий у кайдани. Був дуже блідий, але, здавалося, анітрохи не занепав духом.

Якась жінка кинула йому букетик фіалок. Міссіріллі усміхнувся і подякував їй.

Ваніна побачила коханого — і наче ожила, збадьорилася, їй додалося сил і Мужності. Вона заздалегідь добилась підвищення по службі аббатові Карі, капеланові фортеці Святого Ангела, в яку мали замкнути П'єтро. Вона взяла цього добросердного священика собі в сповідники. А в Римі це неабищо — бути сповідником княжни, губернаторової племінниці...

Суд над карбонаріями тривав недовго. Партія ультраконсерваторів склала судову комісію з найчестолюбніших прелатів. Очолив цю комісію міністр поліції.

Закон був проти карбонаріїв: вони не могли ні на що сподіватися — і все ж вони сміливо захищали своє життя за допомогою всіляких викрутів. Судді засудили їх на смерть; багато хто з них вимагав піддати злочинців жорстоким тортурам, повідрубувати їм руки тощо. Однак міністр поліції, кар'єра якого була вже забезпечена (таке місце, як у нього, залишають лиш для того, щоб сягнути по кардинальську шапочку), не мав потреби відрубувати в'язням руки. Представивши судовий вирок на затвердження папи, він домігся його пом'якшення — всім замінили смертну кару кількарічним ув'язненням. Всім — але не П'єтро Міссіріллі. Міністр мав

цього юнака за небезпечного фанатика; зрештою, його засуджено на смерть також за те, що він убив двох карабінерів.

Ваніна дізналася про вирок одразу ж після того, як міністр повернувся від папи.

Другого дня монсеньйор Катанцара, прибувши до свого палацу десть близько півночі, ніяк не міг знайти камердинера. Здивований міністр подзвонив кілька разів. Нарешті з'явився старий слуга, який уже вижив з розуму. Розгніваний міністр став похапцем роздягатися сам. Він замкнув двері на ключ. В спальні було дуже жарко. Міністр зібгав одяг і жбурнув на стілець. Та одяг перелетів через стілець і вдарився об муслінову завісу на вікні. За завісою окреслилася чоловіча постать. Міністр кинувся до ліжка і схопив пістолет. Коли він підскочив до вікна, із-за завіси вийшов юнак у лакейській лівреї з пістолетом у руці і ступив до нього два кроки. Міністр підняв свій пістолет і прицілився. Проте юнак гукнув, сміючись:

— Монсеньйоре! Невже ви не впізнали Ваніни Ваніні?

— Що означає цей дурний жарт? — гнівно спитав міністр.

— Поговорімо спокійно,— відповіла дівчина.— Передусім — ваш пістолет не заряджений.

Міністр, зчудувавшись, перевірів пістолет. Так, куль у ньому не було. Тоді він вийняв з кишені жилета кинджал[5].

— Сядемо, монсеньйоре,— мовила Ваніна з виглядом чарівної зверхності.

І вона спокійно сіла на канапу.

— Ви самі тут? — спитав міністр.

— Сама-самісінька, присягаюся! — вигукнула Ваніна.

Міністр похопився перевірити, чи вона каже правду:

він обійшов усю кімнату і заглянув скрізь. Тоді сів на стілець за три кроки від Ваніни.

— Навіщо мені,— лагідно і спокійно сказала Ваніна,— важити на життя поміркованого правителя, місце якого може посісти слабка, до того ж неврівноважена людина, здатна тільки загубити себе та інших!

— Чого ж ви хочете, мадемуазель? — нетерпеливо спитав міністр.— Мені не до вподоби ця сцена; час її кінчати.

— Те, що я зараз скажу,— зверхньо відповіла Ваніна, раптом забувши про свій грайливий тон,— важить більше для вас, ніж для мене. Йдеться про те, щоб карбонарієві Міссіріллі було врятовано життя: якщо його скарають, ви не переживете його й на тиждень. У всій цій справі я не маю власного інтересу. Сцену, за яку ви мені дорікаєте, я задумала задля розваги, а потім мені схотілося допомогти одній моїй подрузі. Мені хотілося б,— вела далі Ваніна, знов повернувшись до великосвітського тону,— зробити послугу розумній людині, яка незабаром стане моїм дядьком і, безперечно, прославить свій рід.

Міністр уже не сердився — він милувався Ваніною. В Римі добре знали, що монсеньйор Катанцара тане перед гарненькими жінками, а Ваніна в лівреї лакея дому Савеллі, в туго натягнених шовкових панчішках, в червоному камзолі, в блакитному кафтанчику, отороченому сріблястим галуном, з пістолетом у руці була просто чарівна.

— Моя майбутня племіннице,— мовив міністр, усміхаючись,— ви справді дозволили собі безглузду витівку і, гадаю, не останню.

— Сподіваюсь, що такий розумний чоловік, як ви,— відповіла Ваніна, — нікому про неї не скаже, особливо донові Лівію, і, щоб схилити вас до цього, любий дядечку, а ще більше,— щоб ви зберегли життя знайомому моєї подруги, я вас поцілую.

Ведучи розмову в такому напівжартівливому тоні, в якому знатні римлянки вміють обговорювати дуже важливі справи, Ваніна зуміла надати цій зустрічі — дарма що вона почалася так драматично — характеру візиту молодії княгині Савеллі до свого дядька, римського губернатора.

Невдовзі монсеньйор Катанцара, відкинувши думку, що його хотіли злякати, почав розповідати племінниці про ті труднощі, які треба подолати, аби врятувати життя Міссіріллі.

Розмовляючи, він узяв з каміна карафу і налив у кришталеву склянку лимонаду. Коли він підніс склянку до вуст, Ваніна вирвала її, потримала в руках, а потім, начеб ненароком, викинула у вікно.

Трохи згодом міністр узяв із бонбоньєрки шоколадну цукерку. Ваніна відібрала і її і, сміючись, сказала:

— Бережіться! У вас тут усе отруєне: вас хотіли спровадити на той світ. А я врятувала свого дядька, щоб не ввійти в родину Савеллі з порожніми руками.

Монсеньйор Катанцара, щиро з того здивувавшись, подякував племінниці й сказав: він зробить усе, щоб урятувати життя Міссіріллі.

— Наш торг відбувся! — вигукнула Ваніна.— І ось моя нагорода,— додала вона, цілуючи Катанцару.

Міністр прийняв нагороду.

— Я хочу, щоб ви знали, моя люба Ваніно,— докинув він,— що я не люблю крові. Зрештою, я ще досить молодий, хоч, може, й видався вам старим, і я ще можу дожити до тих часів, коли кров, пролита нині, ляже на нас тавром.

Годинник вибив другу, коли монсеньйор Катанцара проводжав Ваніну до садової хвіртки.

Через день, з'явившись на прийом до папи, міністр був аж надто стурбований тим наміром, на який він зважився. Та раптом його преосвященство сказав:

— Я хочу звернутись до вашого милосердя... Один із форлійських карбонаріїв не дістав помилування. Думка про це не дає мені спокою: треба врятувати юнака.

Міністр, побачивши, що у папи такі ж, як у нього, наміри, для годиться заперечив, але скінчив тим, що написав указ *motu proprio*[6], якого папа підписав усупереч звичаю.

Ваніна думала, що, може, їй і вдасться виблагати помилування для П'єтро, але його спробують отруїти. Напередодні Міссіріллі одержав від сповідника Ваніни абата Карі кілька пакунків з сухарями; його застерегли, щоб він не торкався казенних харчів.

Дізнавшись, що карбонаріїв переводять у фортецю Сан-Леоне, Ваніна вирішила будь-що побачити Міссіріллі на етапі в Читті-Кастеллані. Вона приїхала до цього міста на добу раніше, ніж в'язні. Тут вона розшукала абата Карі, який прибув кілька днів тому. Він домігся від тюремного наглядача згоди на те, щоб Міссіріллі був присутній опівночі на мессі в тюремній каплиці. І навіть більше: якщо Міссіріллі погодиться, щоб йому наділи ланцюги на руки й на ноги, наглядач обіцяв відійти до дверей каплиці і стати так, щоб можна бачити в'язня, але не чути, що він говорить.

Нарешті настав день, який мав визначити долю Ваніни. Зранку вона замкнулась у тюремній каплиці. Хто міг би сказати, якими думками мордувалась вона протягом цього довгого дня? Чи любить її Міссіріллі так, щоб простити? Вона виказала його вену, але вона ж урятувала йому життя! Коли здоровий глузд брав гору в її розтерзаній душі, Ваніна надіялася, що П'єтро погодиться залишити Італію, виїхати разом з нею; якщо вона й завинила перед ним, то тільки з надміру любові.

Пробило чотири години, і Ваніна почула цокіт копит по бруківці. То їхали карабінери. Кожен постук ніби відлунював у її серці. Незабаром вона почула торохтіння коліс — це везли в'язнів.

Вони зупинилися на невеличкому майданчику перед тюрмою. Ваніна бачила, як двоє карабінерів піднімали Міссіріллі. Він був так міцно закутий у ланцюги, що не міг ворухнутися.

— Він живий! — сказала собі Ваніна зі сльозами на очах.— Вони не отруїли його!

Цей вечір був для неї справжніми тортурами. Темну каплицю ледь освітлювало миготіння високо піднятої над віттарем лампадки; тюремщик надто скупко підливав до неї олії. Погляд Ваніни блукав по гробницях якихось середньовічних вельмож, що повмирали в сусідній тюрмі. Очі статуй, здавалось, лиховісно дивилися на неї.

Минуло чимало часу; все затихло. Ваніна поринула в свої невеселі думки. Вибило дванадцяту. За кілька хвилин до неї долинув легенький шелест, ніби від крил кажана. Вона шарпнулася була вперед, але впала на балюстраду віттаря, майже втративши тяму. В ту саму мить перед нею виростили дві постаті. Ваніна й не помітила, звідки вони взялися. То були тюремний наглядач і Міссіріллі. П'єтро був наче сповитий у ланцюги.

Тюремщик відсунув заслінку ліхтаря, поставив світильник на балюстраду вітаря поруч з Ваніною так, щоб можна було спостерігати за в'язнем, і одійшов у глибину каплиці, аж до дверей.

Ваніна кинулась Міссіріллі на груди. Притискаючи його до себе, вона відчувала тільки холодні й колючі ланцюги.

"Хто його закував?" — промайнуло у неї в голові.

Вона здригнулася від дотику холодних кайданів. А потім затремтіла від страху. Невже П'єтро дізнався про її злочин? Адже він зустрів її незворушно, навіть холодно...

— Люба моя,— нарешті озвався він,— я дуже жалкую за тим, що ви мене покохали. Марно я шукаю в собі чеснот, які могли б надихнути вас на таке кохання. І, повірте, краще вам повернутись до інших, більш християнських почуттів. Забудьмо про наші колишні ілюзії. Невдачі переслідували всі мої починання тому, що я перебував під владою смертельного гріха. І я не раз питав себе: чому не заарештували мене разом з моїми друзями тієї фатальної ночі у Форлі? Чому в годину небезпеки не було мене на моєму посту? Чому моя відсутність дала привід для найжахливіших підозрінь? Бо в мене була інша пристрасть — не сама лише любов до свободи Італії керувала моїми вчинками!

Ваніна була приголомшена зміною, яка сталася з Міссіріллі. Він не дуже схуд, але виглядав років на тридцять. Певно, в тюрмі його катували, мордували голодом.

Вона залилася сльозами.

— Тюремщики обіцяли, що не будуть знущатися з тебе! — прошепотіла вона.

Та Міссіріллі змінився не тому, що з ним зле поводитись. Близькість смерті збудила в його душі всі ті релігійні почуття, які відповідали його любові до свободи Італії. І коли Ваніна зрозуміла, що ця дивовижна зміна має моральну, а не фізичну природу, вона впала в страшенний розпач.

Міссіріллі мовчав. Ваніна невітішно ридала.

По якимсь часі П'єтро, трохи зворушений, озвався:

— Ваніно, ви єдина жінка в світі, яку я кохав. Проте бог навернув мене на іншу мету, і я весь віддався їй. Я помру у в'язниці — або ж загину в боротьбі за свободу Італії!

Знову запала мовчанка. Ваніна хотіла щось сказати, та не могла мовити й слова.

Нарешті Міссіріллі озвався знов:

— Служіння справі — річ нелегка, мій друже, але якби можна було виконати свій обов'язок перед батьківщиною, не зазнавши труда,— що тоді було б з героїзмом? Присягніться, що ви ніколи не будете шукати зустрічі зі мною.

І він поворушив рукою, намагаючись простягти її Ваніні.

— Якщо ви дозволите людині, котра була вам дорога, дати вам пораду,— будьте розважливі: одружіться з достойним чоловіком — вам його підшукав батько. Не кажіть йому про мене — йому буде тяжко почути це зізнання,— але й не шукайте зустрічі зі мною; будьмо віднині чужі одне одному. Ви пожертвували батьківщині великі гроші. Якщо колись Італія буде звільнена від тиранів, ці гроші будуть чесно вам виплачені з національної скарбниці.

Ваніна була приголомшена до краю: за всю розмову погляд П'єтро спалахував тільки в ту мить, коли він промовляв слово "батьківщина".

Нарешті до Ваніни прийшла на допомогу гордість. Нічого не відповівши Міссіріллі, вона простягла йому алмази й маленькі пилочки, заготовлені заздалегідь.

— Я візьму їх,— сказав П'єтро.— Адже я повинен втекти звідси. Але я не побачу вас більше ніколи, клянусь у цьому перед лицем усіх ваших добродійств! Прощайте, Ваніно! Обіцяйте, що ви ніколи не писатимете мені, ніколи не шукатимете побачення зі мною. Віднині я цілком належу батьківщині. Я вмер для вас. Прощайте!

— Ні! — знетямлено вигукнула Ваніна.— Я хочу, аби ти знав, що я зробила з кохання до тебе!

І вона розповіла про свої старання врятувати його відтоді, як він пішов із замку Сан-Ніколо та здався легатові. Наостанку вона додала:

— Та це ще нічого! Я зробила з кохання до тебе значно більше!

І Ваніна розповіла про свою зраду.

— О, чудовисько! — задихнувшись від люті, закричав П'єтро й кинувся на неї, щоб убити її своїми ланцюгами.

Так воно й сталося б, якби на зойк Ваніни не прибіг тюремщик. Він схопив Міссіріллі.

— Забери це, чудовисько, я не хочу бути нічим тобі зобов'язаний! — вигукнув Міссіріллі.

І він, скільки дозволили ланцюги, жбурнув Ваніні пилки й алмази, а тоді швидко пішов геть.

Ваніна була знищена.

Вона повернулась до Рима.

Незабаром газети повідомили, що Ваніна Ваніні взяла шлюб з князем доном Лівіо Савеллі.

[1] К а р б о н а р і ї — члени таємної політичної організації, що існувала на початку XIX ст. в Італії; боролися проти чужоземного гніту, за возз'єднання Італії. Назва пов'язана з легендою про їх походження від середньовічних вуглярів. Згодом рух карбонаріїв виник у Франції, Швейцарії, на Балканах.

В е н т а — організація й місце зборів карбонаріїв у Франції, Іспанії, Італії.

[2] „Liberar d'Italia del barbari!" — бойовий клич Петрарки в 1350 р., повторений потім папою Юлієм II, Макіавеллі і графом Альф'єрі. (Прим. автора.)

[3] Л е г а т — тут: духовна особа, що її звичайно посилав папа римський з особливим дипломатичним дорученням у країну, яка не мала дипломатичних відносин з Ватиканом.

[4] Поблизу Ріміні в Романи. В цьому замку загинув знаменитий Каліостро. Місцеві жителі розповідають, що його там задушили. (Прим. автора.)

[5] Римський прелат не зміг би, звичайно, доблесно командувати армійським корпусом, як це робив не раз дивізійний генерал, що був міністром поліції в Парижі, коли Малле пробував підняти бунт; але він

ніколи не дався б так легко заарештувати себе вдома. Він надто боявся глузувань своїх колег. Римлянин, який знає, що його ненавидять, завжди ходить при добрій зброї. Тут немає потреби з'ясовувати чимало інших дрібних відмінностей у поведінці й мові парижан та римлян. Нітрохи не применшуючи цих відмінностей, автор вважав своїм обов'язком сміливо їх описати. Римляни, які тут змальовуються, не мають честі бути французами. (Прим. автора.)

[6] "За власною спонукою" (лат.).